

Pesach: Why is This Hallel Different From All Other Times?

I. Why is the Hallel Half Full/Empty?

1. תלמוד בבלי - מסכת ערכין דף י עמוד א-עמוד ב

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוּצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת. מאי שנא בחג דאמר' כל יומא, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא? דחג חלוקין בקרבנותיהן, דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא! לא איקרי מועד. ראש חודש דאיקרי מועד לימא! לא איקדיש בעשיית מלאכה, דכתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", לילה המקודש לחג טעון שירה, ושארין מקודש לחג אין טעון שירה. ראש השנה ויוה"כ דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא! משום דר' אבהו... והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר! **משום ניסא**. פורים דאיכא ניסא לימא...

2. בית יוסף - אורח חיים סימן תצ

ושבלי הלקט (סי' קעד סט): כתב בשם מדרש הרנינו (פרשת סוכה) שהטעם שאין גומרינן ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצריים וכתוב (משלי כד:יז) בנפול אויבך אל תשמח.

3. ט"ז - אורח חיים סימן תצ ס"ק ג

וכיון שבשביעי אין גומרינן אותו על כורחך גם בחול המועד אין גומרינן אותו שלא יהא עדיף מ"ט האחרון:

4. תלמוד בבלי - מסכת סנהדרין דף לט עמוד ב

אין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים, דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: מאי דכתיב "ולא קרב זה אל זה כל הלילה"? באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר להן הקדוש ברוך הוא: מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני?

5. תורה תמימה - פרשת בשלח פרק יד פסוק כ (הערה ט)

וקצת צ"ע איך אמרו אז משה וישראל שירה וגם איך קורין אנו בשביעי של פסח פרשת השירה אחרי דטביעת מצרים היתה באותו יום... ולפי"ז צ"ע במש"כ מקצת פוסקים בשם מדרש הרנינו (הובא בב"י או"ח סי' ת"צ) טעם שאין גומרינן הלל בחוה"מ וביו"ט האחרון של פסח מטעם מעשה ידי טובעים בים וכו', והלא חזינו דמשה וישראל אמרו שירה בשביעי של פסח וגם אנו קוראים השירה באותו היום

ולבד זה לא ידעתי מה דחקום לאלה הפוסקים ומדרש הרנינו לטעם זה אחרי דבערכין (י' ב') מפורש הטעם מה שאין גומרים ההלל בחוה"מ ובשביעי של פסח כמו בסכות, מפני שימי הפסח אינם חלוקים בקרבנותיהם כמו חג הסכות והלל שלם בא ביום קרבן מיוחד, וטעם זה יותר נכון מטעם המדרש, משום דלטעם המדרש אינו מבואר כ"כ איזה חילוק בין הלל שלם לחצי הלל, הא זה וזה שירה הוא, וצ"ע.

II. Two Reasons for Hallel

6. תלמוד בבלי - מסכת פסחים דף קיז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרינן אותו על כל פרק ופרק (על כל רגל ורגל - רשב"ם) ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן (לישנא מעליא נקט - רשב"ם), ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

7. ישועות יעקב - או"ח סימן תצ ס"ק א

ולוי נראה דלא קשיא מידי דבאמת ענין אמירת הלל בכל ימי הרגל לא מטעם שנעשה בו נס אלא שענין ימי הרגל גורם לאמירת הלל ובחג השבועות ובחג הסוכות אומרים הלל... ואמנם בימי חנוכה יש הלל... מפני הנס שנעשה בו. ובשביעי של פסח יש טעם כפול לגמור בו את הלל מצד היותו יו"ט לישראל כמו שאר מועדים, וגם זכר להנס שנעשה בו בקריעת הים וכמו שאמרו ישראל בעת ההיא שירה אף קודם מתן תורה והקרבת קרבנות. והנה על מה שהיה ראוי לומר הלל משום כבוד המועד קאמר הש"ס משום שאינו דומה לחג הסוכות שאינן חלוקים בקרבנותיהם, ואמירת הלל משום שנעשה בו נס כמו בימי חנוכה ע"ז קאמר שבעת הנס בעצמו לא היה חביב לפני הקב"ה אמירת השיר משום מעשה ידי טבעו בים

8. נפש הרב - עמ' קצה

כלומר שבפ' פנחס יש פרשה מיוחדת בפנ"ע לכל יום ויום מימי חג הסוכות וביום השני וביום השלישי וכו' הרי זה מורה על כך שלכל יום ויום של ימי הסוכות יש קדושת היום בפני עצמו המחייבת בקרבנות ובמצוות פרטיות ובאיסור מלאכה וממילא בכל יום ויום יש חיוב שמחה בפנ"ע המחייב באמירת ההלל ואינו יוצא יי"ח שמחה דיום זה במה שכבר אמר את ההלל אתמול דבכל יום יש מחייב בפני עצמו משא"כ בימי הפסח שאינם חלוקים בקרבנותיהם כלומר וכל שבעת ימי הפסח כלולים המה תמיד בחדא פרשתא בתורה ויש קדושת היום אחת הנמשכת לכל ז' הימים ויש חיוב אחד של שמחה עבור כל המשך ז' הימים וממילא רק חיוב אחד לומר את ההלל פעם אחת במשך כל ז' ימי הפסח ומאחר שכן ליכא חיוב לומר הלל שלם בחושמ"פ שהרי כבר יצא יי"ח במה שאמרו אתמול ביו"ט הראשון.

והגאון רב משה סולובייצ'יק ז"ל אמר בזה דאיה"נ דאם שכח אחד לומר את ההלל בשני הימים הראשונים של יו"ט של פסח שיתחייב לומר בחושמ"פ הלל שלם מדינא דעיקר החיוב הוא לומר עכ"פ הלל שלם פעם אחת בעד חיוב השמחה של כל ז' ימי הפסח ומטעם זריזים מקדימים למצוות מן הנכון לאומרו תיכף ומיד ביו"ט ראשון של פסח וביו"ט שני מטעם ספקא דיומא...

III. Hallel vs. Shira**9. מהרש"א - סנהדרין לט עמוד ב**

ועוד יש לומר דשירה דקאמר הכא היינו הלל אבל לאז ישיר אין לחוש וכן מ"ש מפני מה אין ישראל אומרים לפניך שירה בר"ה היינו הלל כדמוכח פ"ק דערכין... ואם כן ביום ז' של פסח שאף מלאכי השרת אין אומרים שירה דהיינו הלל מכ"ש דאין ישראל אומרים הלל.

10. תוספת ברכה (לבעל המחבר "תורה תמימה") - פרשת בשלח פרק טו פסוק ב

ומבואר מזה דלא נכון לומר שירה על אבדן אנשים יהיו מי שיהיו יען כי כל מין האדם הוא יציר כפיו של הקב"ה ואם כן קשה איך אמרו ישראל שירה על הים?

אך זה יתבאר עפ"י זה כי על האמת עיקר יסוד טעם השירה של ישראל מוסב על חופשתם משעבודם לפרעה ויצאתם מעבדות לחירות... ואם דרך אגב זכרו גם מענין פרעה וטביעתו בים זה הוא רק אגב התפעלות נפשם על כל הנעשה עמהם אבל לא עשו פרט זה לעיקר ולכן אין בזה קפידא. ולא כן המלאכים הם לא היו במצרים לא נשתעבדו לפרעה ולא עבדו אותו וכל רעה לא אונה להם ולכן אין להם כל חוב וכל רגש להודות ולשורר על דבר שלא חשו ולא הרגישו ונשאר טעם שירתם רק על אבדן מצרים בטביעתם בים וזה אין רצוי לה' כמו שאמר מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה על זה? ואין זה נכון

ולפי זה יתבאר הלשון עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה כלומר כל עוז נפשי ורוח זמרתי לי-ה ולא קשה איך נזמר על מעשה ידיו של הקב"ה הטובעים בים, יען כי הוא היה לי לישועה לצאת מעבדות לחרות ועל זה יסוד טעם זמרתי בעיקר והזמר שבא על ענינם של המצרים בים הוא רק דרך אגב מהתפעלות הנפש.

11. משנה ברורה - סימן נא ס"ק יז

ויאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים

IV. Renewing the Song!

12. ר"ן - מסכת פסחים דף כו עמוד ב (בדפי הרי"ף)

רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שאין מברכין על הלל שבילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה

13. עמק ברכה (להרב אריה פומרנצ'יק) - עמ' עח

הא דאנו אומרים "ונאמר לפניו שירה חדשה", לכאורה למה אותה השירה נקראת "חדשה"? והביאור הוא דלא דמי אמירת הלל שאנו אומרים בפסה לאמירת הלל שאנו אומרים בחנוכה, אף דשניהם הם הלל על הנס, משום דאמירת הלל בחנוכה אין הנס מחייב השתא לומר עליו הלל כיון דהנס כבר עבר וכבר אמרו אבותינו עליו הלל בשעתו, ומה שאנו אומרים השתא הלל אינו אלא תקנת הכמים לזכרון על הנס שהוא שאמרו עליו אבותינו הלל, ונמצא דאמירתנו הלל השתא אינה שירה חדשה אלא היא אותה השירה של אבותינו שאמרוה בשעתו. אבל אמירת ההלל בליל פסה אינו משום הנס של אבותינו אלא משום הנס שלנו וזהו שאנו אומרים "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שלא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל שנא' ואותנו הוציא משם וגו'" וברמב"ם (פ"ז מהלכות חו"מ ה"ו) מבואר שחייב להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים באותה הלילה, ומסיים הרמב"ם שם דעל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחרות ונפדית, וזהו שאנו מסיימים לפיכך אנחנו חייבים להודות, פי' כיון שאנו בעצמינו יצאנו עתה לחרות וכל הניסים של גאולת מצרים עשה גם לנו לפיכך אנו חייבים לומר שירה על הנס שלנו לפאר להלל לשבח לרומם וכו' למי שעשה לנו את כל הניסים האלו והוציאנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה וכו' ולפיכך ונאמר השתא לפניו שירה חדשה פי' השירה שלנו אינה על נס של אבותינו אלא על גאולתנו ולפיכך היא חדשה על ניסים חדשים שלנו

14. הגדה של פסח - מגיד

בְּכִלְדֹּר וְדוֹר חֵיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת־עַצְמוֹ פְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אֵף אוֹתְנוּ גָּאֵל עִמָּהֶם, שְׁנֹאֲמַר: וְאוֹתְנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אוֹתְנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ.

לְפִיכָּה אֲנַחְנוּ חֲיִיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרֹמֵם, לְהַדָּר, לְבָרוּךְ, לְעֵלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת־כָּל־הַנְּסִים הָאֵלּוּ: הוֹצִיאֵנוּ מִעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעִבּוֹד לְגָאֵלָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הִלְלוּ־ה.

הִלְלוּ־ה הִלְלוּ עַבְדֵי ה'....

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם...

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם... בְּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

15. סידור (אשכנז) - ברכות ק"ש של ערבית

הַעֲשֵׂה לָנוּ נְסִים וּנְקָמָה בְּפָרְעָה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֲדַמַּת בְּנֵי חָם: הַמְכֵּה בְּעֶבְרַתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵירוֹת עוֹלָם: הַמְעַבִּיר בְּנֵיו בֵּין גְּזָרֵי יָם סוּף אֶת־רוּדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בְּתַהוֹמוֹת טַבַּע: וְרָאוּ בְנֵיו גְּבוּרַתוֹ שֶׁבָּחוּ וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ: וּמִלְכוּתוֹ בְּרִצּוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ עִנּוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כָלֵם:

Takeaways:

1. There are two obligations/aspects of Hallel: celebrating a *moed* and commemorating a miracle
2. Pesach has both as it is both a holiday and a commemoration of *Yetzias Mitzrayim/Krias Yam Suf*
 - a. Full hallel omitted at end of Pesach as both aspects lacking: latter days are not a new holiday (evidenced by same korban) and miracle is dampened since it involved death of enemies
3. Only *Hallel* sung by outsiders is muted by limits; *Shira* sung by the actual participants is allowed
 - a. This is why we only recite half-hallel, but sing *Shiras HaYam* like it happened to us!
4. “Hallel” on seder night is actually an expression of *Shira* - we are reliving *Yetzias Mitzrayim* now!
 - a. After viewing ourselves as active participants, we become obligated to recite *Shira Chadasha*
 - b. *Shira* is informal, without rules and limitations, like a loving parent-child relationship